

Ein dýr roynd sum tó kom í tøkum tíma

-segði Jógvan Mørkøre um bankahjargingar o.a. á fólkafundi á Tvørfelli 2. hvítu-sunnudag í sambandi við at 100 ár eru liðin, síðani ungmannaafelagið Sólarmagn varð stovnað

Gott fundarfólk.

Fari at leggja fyri við einum ørindi úr sangi, ið ein av stuðlunum undir Sólarmagni yrkti:

*Neyðin í nektaðum landi,
nitir mær enn í hjarta,
sjón, ta eg seinast sá:
Fólkið, ið fátækt andi,
fjátríð og dáðloysið*

*svarta
sum marra á landsmonn-
um lá.
Bandið var so bondskliga
bundið,
bótaleyft tað armóðsfólkið
stundi,
linka ella loysa eingin
kundi,*

*- lokur for durum og
stongsil á hvørjum sundi.*

Órðini yrkti Jóannes Patursson. Hóast hetta vóru orð, sum hann legði í munin á farna skyldmannin Nólsoyar Páll, so vildi hann fyrst og fremst lýsa støðuna í síni samtíð, heldur enn standin fyrst í 19. öld.

Soleiðis var støðan í tí landi, fólkinu í Sólarmagn virkaðu í tey mongu fyrstu árinu. Við armóð, dáðloysi og bondskligum bondum. – Og hetta er aftur vorðin støðan í tí landi, vit skulu

longur fram. Nú noyðast vit at læra okkum at sálða upplýsingarnar, teir áhuga-verdu frá teimum, vit ikki hava brúk fyr, teimum røttu, frá teimum fólksu osfr. Onkur hevur so beinrakið sagt tað soleiðis: Ein upplýsing er ein munur sum ger mun.

Tað opna forum, sum fólkafundirnir kanska vóru, finna vit í dag í hesum altjóða teldunetinum. Fjølmiðlarnir hjá okkum savna seg meira og meira um síni serligu mál, hvør miðil talar í sínum lag um ítrótt, partapolitikk, búskap og frøist uppi yvir hvørjari kreppu. Hvør fundarðari á tingi og flestøllum fundum talar í sínum lag um sitt sjónarmið og sínar loysnir. Alment orðaskifti er so at siga avtikið. Tað ræður um at hava rætt og varðveita rættin hjá sær, ikki slaka. Hart móti hørðum. Tann máttin nyttar einki, skalt tú sálða upplýsingarnar, sum tú hevur í boði. Tú kanst heldur ikki blunda og halda fyri oyruni. Skal upplýsingarstreymurin, sum vit liva í, ikki enda í ónýtiligum upplýsingar-kaos mugu vit læra at skilja teir upplýsingar burturur sum gera okkum mun.

So hóast upprunaliga ætlanin við fólkafundunum er útint, so fáa vit enn ikki frið fyr tráini eftir broyting. Bara hava vit aðrar vegir at finna tað, sum ger okkum mun.

virka í. Við loki for durum og stongsil á hvørjum sundi.

So hóast mangt er broytt hesi hundráð árinu síðani elsta ungmannaafelagið varð stovnað, so eru nøkur viðurskifti tey somu.

Mangter broytt. Treyðugt so

* Løgtingið* hevur við Heimastýrislógini fingið lóggávuváld á summum økjum. Fyrra helvt av tí öld, í Sólarmagn hevur virkað, hevði løgtingið bert rætt at mæla til at gera lógir og slapp í summum førum at um-mæla danskar lógir, men tað hevði ongan lóggávurætt. Lóggávurætturin lá hjá danska fólkatinginum.

* Tann stóra fjøldin av fólkinum hevur fingið atkvøðarætt. Tá Sólarmagn varð stovnað, høvdu kvinnur og húskallar ikki valrætt. Tað fingi tey í 1915.

* Fyrstu politisku flokkarnir vóru stovnaðir í byrjanini av hesari öldini. Og áhugamálsfeløg fylgdu teimum á baki.

* Og fjølmiðlaheimurin er ein fullkomiliga øðrvísi heimur samanborin við fyrstu tíðina hjá Sólarmagni. Tá vóru hvørki út-varp ella sjónvarp.

Broytingin hevur gjørt, at ungmannaafeløg sum Sólarmagn hava fingið minni lut. Aðrir felagsskapir, politiskir flokkar, fakfeløg o.o. hava tikið yvir. Sólarmagn hevði 20 fundir fyrsta árið. Neyvan man nakað ungmannaafelag av teimum,

sum hava yvirlevað, í dag megna at koma upp á tað talið og ta undirtøku, sum Sólarmagn hevði fyrstu árinu.

Men hóast orðaskiftið hevur fingið øðrvísi skap, so er innihaldið í mongum førum tað sama: Tá varð talað um brennivínslóg-gávu, tá varð talað um bygdirnar, um turismu, tá varð talað um støðuna hjá arbeiðandi fólkinum, um trúarspurningar, tá varð talað um viðurskifti Føroya við Danmark, og har varð talað um trøngu støðuna hjá føroyska málinum.

Sólarmagn var partur av tjóðskaparrørsluni. Sambandið við Føringafelag var týðiligt, tí nógvir av persónunum gingu aftur í báðum feløgnum.

Tjóðskaparrørslan fór í tvíningar. Tá danin helt ímóti, bognaði mangur maður og mong kvinna og sleptu krøvnum fyr sjálvsøgdum rættindum. Tí sjálvsøgd rættindi eru tað at brúka egna mál í talu og skrift. Sólarmagnarfólkið kom at vera í tí partinum, sum ikki vildi slaka fyr trýstinu, men nú gjørdist røðurin tyngri, tí gamlir felagar vóru lopnir í part við donsku myndugleikunum.

Hetta sama endurtók seg í vikuni, sum fór. Har føroyingar stóðu saman um eitt sjálvsagt krav um dómara-kanning, bognaði ein meiriluti av tingsins linum, og endaði við at taka undir við einum uppskoti, sum hevði sín uppruna í danska fólkatinginum. Uppskotið um dómara-kanning, sum eitt sameint løgting stóð aftan-

fyr, kveistraði danska stjórnin til viks. Tað var ikki so frægt, at hon vildi samráðast á tí grundarlagnum. Í staðin kom hon, sum var ein hin týdingarmesti parturin at kanna í teimum leikum, sum hava verið í bankamál-inum, við egnum uppskoti til kanning, ið loksins varð tað, sum løgtingið svøldgi.

Eitt er so tað, at ákærði parturin sjálvur sleppur at ráða fyr kanningini. Tað er bæði láttur og grátligt í sær sjálvum, men hevur hinvegin ikki so nógv at týða, tí við at sýta føroyingum dómara-kanning hevur stjórnin felt moralskan dóm yvir seg sjálva og sínar embætismenn. Annað er so tað, at hóast allar undanfórlurnar fyr ikki at ganga einmæltá ynskinum hjá løgtinginum á móti við tilvísing til rættartrygdina, so var tað júst rættartryggin hjá minnilutum í ríkisfelagsskapinum, sum varð traðkað undir fót. Ein formilig rættartrygd hjá einstaklinga politikarum og embætismennum vígaði tyngri enn rættartryggin hjá tí minni menta partinum í ríkisfelagsskapinum mótvægis tí ráðandi. Við at noyða føroyingar til at taka til takkar við eini skerdari kanning hevur danska stjórnin ikki bert felt dóm yvir seg sjálva, men somuleiðis ein dóm yvir ríkisfelagsskapin. Her finst eingin verulig rættartrygd hjá sjálfstýrisókjnum, tá tað kemur til skarp-skeringar við ríkisstjórnina.

Tað vóru annars júst rættarmál, ið vóru í miðdeplinum, tá danski lögfrøðingurin Frederik Harhoff herfvi

Jógvan Mørkøre heldur røðu. Mynd jan

hevði fyrilestur á Christiansborg í sambandi við 15 ára-hald fyr grønlendsku heimastýrissskipanina.

Hansara niðurstøða var, at einki var til hindurs fyr at broyta heimastýrissskipanirnar, so lógmal komu inn undir hesar, men mælti ímóti, tí tað var ópraktiskt. Kann vera so, men gongdir síðani hevur víst, at ríkisfelagsskapurin ikki kann liva uttan at rættarviðurskift millum ríkispartarnar verð endurskoðað. Um ikki tað hendir, so fer vaksandi tal av føroyingum ivaleyst at endurskoða sína støðu til ríkisfelagsskapin, tí ein felagsskapur uttan rættartrygd til hin minni menta partin er eingin felagsskapur.

Onkur hevur fyrr undrast á tað fyrirbrigið, at í Grønlandi verður hildið bæði 10 ára og 15 ára hald fyr heimastýrið. So er ikki í

Føroyum, hóast skipanin verður brúkt sum fyrmynd úti í heimi. Grønlendska skipanin er skorin til eftir føroyska lestinum. At føroyingar ikki hátíðarhalda heimastýrið hevur ivaleyst samband við, at so fáir føroyingar hava kent hesa skipan sum ein politiskan sigur ella eitt framstíg.

Í dag stendur henda fyrmyndin nektað. Ikki bert tí tað er so sum so við rættartrygd undir hesi skipan.

Nei, meira grundleggjandi veruleikar av búskaparligum og politiskum slag liggja til grund fyr hesum.

Undir 15-ára haldinum fyr grønlendska heimastýrið hoyrdist misljóð, tí stjórnin hevði ætlanir um at skerja blokkstuðulin til grønlendska heimastýrið. Grønlendski landsstýrismaðurin Lars Emil Johansen gjørdi greitt, at heimastýri og danskur stundningur vóru eitt. Skerdu danir stundningin, skuldu grønlendingar hava økt sjálfstýri. So einfalt var tað. Sama samband er í grundini millum skerda sjálfstýrið hjá føroyingum og danska stundningin til okkara landskassa, hóas vit ikki tala so opið um tað sum grønlendingar. Einki er tó at ivast í, at fallandi livistøði hesi seinastu árin, vaksandi arbeiðsloysið og svári missurin av frægasta fólki okkara sáa ein grundleggjandi iva um sosiala trygdina innan henda karm. Tann alfaðirligi staturin, sum skuldi taka sær av øllum sosialum trupulleikum, fjarar burtur sum ein hvørvisjón. Her hava vit bert okkum sjálvi at líta á, tá á stendur. Tað kemur ivaleyst dátt við hjá mongum, men tað er so í dag, og fær valla verið øðrvísi. Tað eru vit, sum hava ábyrgdina av okkum sjálvum og hvørjum øðrum. Og ikki danir. Spyr danir, um tú ivast.

Eitt er so tað, at danski

Nakað av fólki hevði leitað sær til fólkafundin